

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY

SZÜLŐK, KISDEDNEVELŐK, TANITÓK ÉS A NEVELÉSÜGY BARÁTAI SZÁMÁRA.

III. ÉVFOLYAM.

1877.

SZERKESZTETTE:

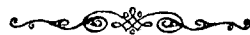
KISS SÁNDOR.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

FŐMUNKATÁRS:

HEGEDÜS ISTVÁN.

KIADTA: A KOLOZSMEGYEI TANITÓ-TESTÜLET.

KOLOZSVÁRT, 1877.

NYOMATOTT STEIN J. M. K. EGYET. NYOMD. AZ EV. REF. TANODA BETŪVEL.

CSAJAD NEMOJA

UNIVERSITATEA DE STATI

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF STATI

CLUJ-NAPOCA

1968

BCU Cluj / Central University Library Cluj

UNIVERSITATEA DE STATI

TARTALOM.

I. Irány és vezércikkek.

	Szám.	Lap
1. Bartha Béni. <i>A népoktatás haladásának egyik legnagyobb akadálya.</i> (2 közlemény.) II. III. 16. 26.		
2. Bárány I. Gyula. <i>Az öntudat és fejlesztése.</i> (3 közleményben.) XII. XIII. XIV. 103. 111. 119.		
3. Darkó Ottilia. <i>Miért szükségesek a kisdédneveldek?</i> III. 27.		
4. Demeter Sámuel. <i>Hasznos-e, helyes-e az elemi iskolás gyermekeket bizonyos szabályszerű templomba-járásra kötelezni?</i> (2 közlemény.) XVIII. XIX. 155. 162		
5. Felméri Lajos. <i>A néptanítók Angolországban</i> X. 81.		
6. Hegedüs István. <i>A család, mint a széperék fejlesztője</i> XII. 101.		
— — <i>Az iparoktatás fontosságáról</i> (4 cikk) XV. XVI. XVII. XIII. 125 133. 142. 153.		
7. Imre Sándor. <i>A mi apró kényuraink</i> (2 cikk.) I. II. 2. 13.		
8. Kiss Sándor. <i>A tanítóegyletek reformjához.</i> (4 közlemény.) III. IV. V. VI. 21. 33. 41. 50.		
— — <i>Nyilatkozat.</i> (A Cs. és I. szerkesztésének átvétele felől) VI. 49.		
— — <i>Miképen készítheti elő helyesen a család gyermekét az iskola számára?</i> (2 cikk.) XIII. XIV. 109 117		
— — <i>Közgyűlésünk alkalmából</i> XVII. 141.		
— — <i>A kolozsvári ipar- és iparműtörténelmi kiállítás</i> XX. 171.		
9. Kobány Mihály. <i>Hozzuk be kisdédnevelő képezdeinkbe a zongora-, kézimunka- és francianyelv tanulásának kötelezettségét.</i> VII. 59.		
10. Névtelen. (A szerkesztőség) <i>Előfizetési felhívás a „Cs. és I.” III. évfolyamára.</i> I. 1.		
— — (A szerkesztő.) <i>Lapunk t. olvasóihoz, pártolóihoz</i> (a II. félév kezdetén.) XI. 81		
— — (A szerkesztőség.) <i>Kérelem lapunk t. pártolóihoz</i> (a II. f. év végén) XX. 169		
11. Paal Ferenc. <i>Ideje előtt</i> (nem kell a gyermek iskoláztatását megkezdeni) XI. 93.		
12. Szász Béla. <i>Külföldi oskoláztatás.</i> (két czikk) XIX. XX. 161. 169.		
13. Váradai Károly. <i>Nyilatkozat</i> (a Cs. és I. szerkesztésétől való visszalépésről) VI. 49.		
— — <i>A polgári iskolákról.</i> (3 cikk) VII. VIII. IX. 57. 65. 73.		

II. Gyakorlati cikkek.

1. Bartha Béni. <i>Kell-e a tanulónak feladatot hagyni a szünidőre?</i> (2 közl.) X XI. 84. 95.		
2. Bárány I. Gyula. <i>Zsebpénz és takarékoság</i> VIII. 67.		
3. Darkó Mihály. <i>Gyakorlati tanítása természettanból.</i> (A tárgy megkezdése.) XVII. 143.		
4. Demeter Sámuel. <i>Még egyszer a takarékpénztárakról</i> IX. 76.		
— — <i>Az iskolai takarékpénztárak kezeléséről.</i> (2 közl.) XV. XVI. 127. 135.		

Szám. Lap.

5. Göcs Eszti. <i>Miként lehet a munkaszerű foglalkozásokat megkedveltetni a gyermekekkel?</i> (2. közl. kisdédnev. rovat) XVI. XVII. 136. 148.		
6. Kozma Ferenc. <i>A gyermek érzékszervei és fejlesztésük.</i> (Kisdédnev. rovat.) II. 17.		
7. Névtelen. (h i.) <i>Az anyai nevelés.</i> (2 közl. kisdédn. rovat.) VIII. IX. 69. 67.		
7. Paal Ferenc. <i>A könyv nélkülözhetetlenség és megkezdése.</i> (3 közl.) I. II. III. 4. 15. 25.		
9. Szabó Róza. <i>Néhány szó a társasjátékokról.</i> (Kisdédn. rovat.) II. 17.		
— — <i>Néhány szó a munkaszerű foglalkozások hasznáról és alkalmazásáról a gyermekkertekben és családi körben.</i> (kisd. rov.) X. 85.		

III. Könyvismertetés. Irodalom.

1. Graf Jakab. <i>A rajztanítás az elemi iskolában.</i> Irta Kövi Imre. XVI. 139.		
2. Indali Péter. <i>Szülföld és honisme, a népiskolák II. és III. osztályai számára.</i> Irta Adorján Miklós I. 7.		
3. Kiss Sándor. <i>Földrajz a népiskolák IV. osztálya számára.</i> Irta Eben spanger János (Tárcában.) VIII. 70.		
4. Névtelen. <i>A mythologia kézikönyve.</i> Irta Gox Gy. Angolból fordította dr. Simonyi Zs. XX. 174.		
5. Névtelen. (Dr. D. B.) <i>Terményrajz. Népiskolák számára</i> Irta Szenté József. XX. 175.		
6. Szentgyörgyi Lajos. <i>Rövid utmutatás a községi faiskolák céljai és hasznairól.</i> Irta Gaal József IX. 79.		
7. Turcsányi Gyula. <i>Comenius és Pestalozzi, mint a népiskola megalapítói</i> Dr. Hoffmeister H. ily című művének ismertetése (5 közlem.) XIII. XIV. XV. XVI. XX. 112. 120. 127. 137. 172.		

Ezen kívül számos irodalmi ujdonság és vállalat felemlítése, ajánlása az I. VI. VII. IX. X. XI. XII. XIII. XIV. XVI. XVII. XVIII. XIX. számokban.

IV. Egyleti közlemények.

1. Az „Eötvös-alap“ gyűjtő központi bizottságának felhívása az Eötvös-alaphoz való hozzájárulás érdekében I. 9.		
2. A sepsi-szt.-györgyi tanítók január 7-én tartott gyűléséről. Közli Oltháti. III. 29.		
3. B. Eötvös József emlékezete. Az „Eötvös-alap“ gyűjtő központi bizottságának pályázati hirdetése az 1877. évben kiosztandó ösztöndíjak elnyerése érdekében IV. 37.		
4. A kolozsmegyei tanítótestület közp. választmányja nevelésügyi bizottságának márc. 7-én tartott ülése. Közli: K. S. VI. 52.		
5. A háromszéki tanítótestület 1877. ápr. 9. tartott gyűléséről. Közli: Király Sándor IX. 79.		

6. A „Fröbel szövetség“ harmadik egyetemes gyűlése Lipcsében. A „Kinder Garten“ után közli Kiss Sándor. (2 közl. Kisdedn. rovat.) XI. XII. 97. 104.
7. A magyarországi néptanítók egyes. gyűlése által kiküldött 50-es bizottságnak május 20 és 21-én tartott közgyűlése. . . XII. 106
8. A szilágymegyei tanítótestület felirata a tanítótestületek postadíjmentességében a v. és közokt. min. urhoz XII. 107.
9. Felhívás Magyarország nevelésügye érdekében a párisi világárlaton Gönci Pál, a kiállítást rendező közp. bizottság tagja által XIII. 112.
10. Meghívás a kolozsmegyei tanító-testület közgyűlésére s a közgyűlés sorrendje . . XVI. 136.
11. Meghívás a brassómegyei néptanító egyes. közgyűlésére. XVII. 145.
12. Meghívás Az udvarhelyi ált. tanító-egyes. közgyűlésére. XVII. 146.
13. A szilágymegyei tanítótestületnek Zilahon, 1877. okt. 11 és 12-én tartott közgyűlése. Közli: Boér Miklós XVII. 146.
14. A kolozsmegyei tan. tes. 1877. okt. 30 31. és nov. 1. tartott közgyűlése alelnök Benedek József megnyitó beszédének közlésével. (2 közl.) Közli: Nyárádi Lajos XVIII. XIX. 156. 165.
15. Az udvarhelymegyei tanító testület közgyűlése. Közli: Krónikás XVIII. 160.
16. A háromszékmegyei tanítótestületnek okt. 26. és 27-én S.-Szt.-Györgyön tartott közgyűlése. Közli: Jelen volt XIX. 166.

V. Tárcacikkek s hasonlók.

1. Boér Miklós. *Az én boldogságom.* Vázlatok egy agg apa naplójából. (Életkép) (5 közlemény) XIII XV. XVII. XIX. XX. 113. 123. 149. 167. 173.
2. Hegedűs István. *A vérmes gyermek.* (Hellvig Bernhárd nyomán) I. 10.
- *Gyöngédség és tekintély.* Legouvé nyomán (4 közl.) III. IV. V. VI. 39. 38. 46. 53.
- *Korafejlettség a gyermekeknl* XIV. 122.
3. Kozma Ferenc. *Egy paedagogiai életkép töredék* (A W. Grube: „Blicke ins Tribleben d. Seele“ nyomán.) II. 18.
4. Néhai gr. Mikó Imre *egy tanügyi levele a n.-enyedi ev. ref. főiskola tanári karához* (1858) III. 23.

5. Névtelen. *A hunyadmegyei eloláhosodott magyarságról.* (Az „Ellenőr“ után) . . . V. 44.
- *Feledékenység* (I. F. nyomán) . . . X. 89.
- (h. i) *A rest és gondatlan családok le származásáról,* a „Gaz. des Enfants“ nyomán X. 90.
6. Parádi Kálmán. *Az ideges gyermekek ápolásáról.* Részben dr. Klenke nyomán (2 közl.) XI. XII. 98. 105.
7. Sámi Lajos. *Castellár Emil Pestalozziról.* Az „Ellenőr“ után) VII. 60.
8. Váradi Károly. *A gyermek bálok.* (2 közlemény) IV. V. 36. 42.

VI. Lapszemle.

1. Cirják Albert. *A nemzeti nevelésről,* az „Erziehung der Gegenwart“ X. 87.
2. Névtelen. (— i) *A tanulók tulterheltetéséről,* a „Rheinische Blätter“ VI. 51.
- (K. S.) *Elemi iskolai „Rendszabályzat és értesítők“ ről az „Aradvidéki tanító-egyes. közlöny“ IV. I. sz. „A nemzetiségi kérdés a népnevelésben“.* Nevelési szakközlöny IV. évf. 16. sz. „Egyleti mozgalmak a népnevelés terén.“ Népnevelők lapja XII. 46 sz. „Egy tanügyi botrány“. (Schwicker Ált. földrajz) „Kelet“ 257 sz. XIX. 163.

VII. Iskolai értesítők.

E rovatban ismertettük az iglói m. kir. tanítóképezde, a brassói állami elemi iskolák, a szeged belvárosi közs. népiskolák, a gyula-fehérvári r. k. nagy gymnasium, Fábri I. rimaszombati felsőbb leányiskolája, a kolozsvári „Fröbel-intézet“, a kolozsvári ev. ref. kollegium, a közdi-vásárhelyi közs. flu- és leányiskola, a rimaszombati közs. elemi flu-iskola, a b.-gyulai polgári fitanoda és Zerkovicz-Prinz Janka felsőbb magán leány-, tan- és nevelő-intézetéről szóló értesítőket, a XIV. XV. és XVIII. sz.-ban.

VIII. Vegyesek.

E rovatban tanügyi híreket, egyleti rövid tudósításokat, irodalmi újdonságokat, megürült tanítói állomásokra s irodalmi kiadványokra hirdetésekét közöltünk.

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRSÁK:

HEGEDÜS ISTVÁN

ÉS

KISS SÁNDOR.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetőké a szerkesztőhöz (lakik a belső-középcútcában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútcán, 15. sz. a.) küldendők.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

A

„CSALÁD és ISKOLA”

1877-ik évi, III. folyamára.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Két éve már, hogy fenn áll vállalatunk, s ezért a midőn lapunk további pártolására kérjük t. olvasóinkat, feleslegesnek tartjuk. új programot mondani. E helyett egyszerűen eddigi működésünkre hivatkozunk, a melynek minden mozzanata arra célzott, hogy minél több boldog család s minél számosabb jó iskola legyen e hazában. Ez lesz törekvéseink fő célja jövőben is, mert mélyen meg vagyunk győződve, hogy e nélkül nem lehet boldog ország s erős nemzet.

De mert ezt csak sokaknak vállvetett munkássága valósíthatja, teljes bizalommal kérjük szellemi és anyagi gyámolítását továbbra is mindazoknak, a kiknek lelkét e meggyőződés áthatotta.

Lapunk állandó rovatai címét s t. dolgozó társaink nevét a múlt évi folyam ide mellékelt tartalom-jegyzéke mutatja, a melyre midőn egész megnyugvással hivatkozunk, egyszersmind kedves kötelességünknek ismerjük, hálás köszönetet mondani mindazoknak, a kik minden anyagi jutalom nélkül ugyan, de azért mégis egész odaadással támogatták közjóra célzó vállalatunkat.

Hasonló köszönettel tartozunk Hegedüs István tanár úrnak is, a ki a mellett, hogy már a múltban is támogatta vállalatunkat, jövőre az egyik főmunkatárs tisztét is magára vállalni sziveskedett.

Az előfizetési feltételek maradnak az eddigiek; az az: előfizetési díj félévre 1 frt 50 kr., egész évre 3 frt., o. é.

Az előfizetési pénzek — legcélszerűbben postai utalványok alakjában — a kiadó hivatalba, tantestületünk pénztárnokához, Propper Ferencz polg. isk. tanár úrnak (lakása: Kolozsvár, csillagútcán 15. sz.) küldendők, ki e pénzek vételéről a lapunkba igtatandó nyilvános nyugták által fogja időnként megnyugtani az illetőket.

É. gyűjtőknek 8 előfizető után egy, 12 után két tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

Kolozsvárt, 1876 december 30-án.

A „Család és Iskola” szerkesztősége.

Lapunk e számához a múlt évi folyam tartalomjegyzékén kívül 1/2 iv melléklet van csatolva.

A mi apró kényuraink.

Tudjuk, hogy a XIX. század utolsó negyedében, oly sok szabadság-harcz után is, sokféle kényuraság alatt élünk; sokfelől nyom és szorít az élet baja bennünket. Többféle nyomatás megszűnt, sokféle más következett. Az egyház alig terheli többé, legalább szellemi életünket; a jobbagyság terhei nem gyöttrik szegény népünket; de anynyival többek az állam követelései s a társadalom terhei. Megengedem, hogy dolgunk jobban van, mint volt. A múlt idők feltétlen dicsőítői közé nem tartozom. Anynyit azonban bizonyosnak tartok, hogy a családok élete — pedig ez volna a boldogság fészke! — a műveltebb és szabadabb időkben sokkal zaklatottabb, mint volt, s legalább a magyar családapák vagy szülők sokkal nehezebben élnek, mint valaha. S ennek okául nem az államháztartási vagy közgazdasági viszonyokat tekintem első sorban, hanem a szülők akarata és erkölcsi erejének hanyatlását, a szülői kötelességek és hivatás félreismerését és mellőzését.

Sok idő óta foglalkozván, a gondviselés kegyelméből, nyilvános tanítással, de neveléssel is, elmondom: milyenek látom mai időben a család-fők helyzetét és viseletét; mikép küzdenek ezek gyermekeik szeszélyeivel a növendék életének elsőbb stadiumain.

A szülők gyötrődése a gyermekek, közvetve, a divat szeszélyeivel, a bölcsönél sőt előbb is kezdődik s a szülötték függetlenségeig, sőt sokszor azon túl is tart. Mindig meg volt ez; de most sokkal nagyobb fokú.

Már magát a megszületett gyermeket sem fogadjuk az életbe léptekor oly örömmel, vagy legalább megnyugvással s közönnyel, mint minket fogadtak apáink. A természetet legyőzte a szokás, az egyszerűbb azaz természetesebb szokásokat a divat hatalma; ez formaságokat kíván mindenütt, láttatást és látszatot, theatralitást, s jaj annak, ki meg nem hódol e nagy hatalomnak! Nagyszerű előkészület, egész ruhatár készül vagy vásároltatik az életbelépendőnek, — mert már az élet küszöbénél kezdődik a „societas“-ba lépés, a kiállítatás, a dalidók stb. S aztán szaporítani kell a szolgáló személyzetet. . . . Az anyák nagy része nem adhatja gyermekének azt, mit a különben vad életű Byron költő „az élet nektárának“ mond egyik gyönyörű versében.

Igaz-é, hogy csakugyan több anya erőtlenné az ily táplálás megadására, mint volt hajdan, — valamint több a görvélyes, a nembeteg, — s

igaz-e, hogy az anyai emlő megtagadását minden esetben kénytelenség okozza? az orvosi statisztika tudná megmondani; én elhatározni nem tudom. De mindenesetre irigyelhetik kisdedeink a német császári trón örökösének sorsát, kik nemes, éretnyes és, ha ez is nyom valamit, királyi vérből vették az élet nektárát. . . És ha csakugyan fenforogna az a szerencsétlen állapot, hogy a mai nőknek oly nagy része elég erős arra, hogy anyafővel dalidókat végig lejtessen, a legegészségtelenebb öltönyökben szerepeljen, arra pedig, hogy kisdédét anyai tejjel táplálja, nem: szomorú volna a növekedő emberi nemzedék sorsa. Régebben az anyáknak, ha nem kéj, legalább élvezet volt az emtetés. . . És vajon csak táplálékot adott szoptatás által az anya kisdédének? Nem, hanem anyai szeretetét, mosolyát, csókjait, ölelését — egész lelkét. Ez által még egyszer sajátabbjává lett a gyermek; és ő annak másodsor és erősebben anyjává. „Nem az az anya a ki szül, hanem a ki táplál, emlőjét adván,“ — így szól Phaedrusnál a bárány! Nagyon rossz időkről mondja az írás: boldogok az emlők, melyek nem táplálnak. S a keresztyénség egyik nagy felekezete, nem hiában ábrázolta a legmagasztosabb emberi nőt, gyermekével öleiben. Széppé, istenien széppé azt is az anyaiság tette. És sokkal vonzóbbnak találják e nő képei közt a Michel Angelotól valókat, melyben a madonna egészen kisdédének szemléletében merül el, mint Rafaeléit, melyeken a boldogságos anya tekintete s gondolata, a magzaton túl, talán fentebb mereng.

De ezt csak futólag és mellékesen. Közelebb-ről tartozik ránk, a mi a bölcsön túl következik. Egy-két hó múlva, hogy a gyermek eszmélni, figyelni, saját és tudatos mozgással kezd birni, lassanként többféle bajt ad. Érint és érintkezik és tenni erőlködik s kezd. Mit teszünk vele? A természet jelenségei eléggé elfoglalják az egyszerűbb életű emberek gyermekeit. A természet körében szemlélhető és észlelhető tárgyak: fű, fa, házi állatok, dolgozó emberek körében természetesebben, s állíthatni, jobban fejlődnének ki a gyermekek. Élnének, emberekké lennének. . . De hiába! ez már nem történhetik, legalább nem a tényezőbb rész a városi növendékekre nézve. Mi a természet kebléről leszakadtunk; a természetes mozgást, élet-fejlést, mesterséges fejlesztéssel kell pótolnunk. Gyermekeink a fűvet, fát, gyümölcsöt képekből, a bárányt és borjút s a házi állatok nagy részét képes könyvek mázolataiból, a magyar népet és ennek élete jeleneteit, munkáit külföldi parasztok torzításaiból ismerik meg; a külső élet dolgait játékszerekkel helyettesítjük. A gyermekszoba valódi raktára a természetes életet nyomorúan utánzó alakoknak, eszközöknek, melyek vajmi kevés

hasznát adnak egyébnek, mint Bécs külvárosai gyárainak. Az ily eszközöknek valódi használhatósága még gyermekekre nézve sincs; az alakok nem élők, nem mozgó; az eszközök romlandók és kevésbé használhatók. A gyermekek igen hamar megvetik vagy elrombolják, vagy hamar eltelve velek mindúntalan másneműre vágynak; az egyszerű báb helyett sírót és hajast stb. az álló és mozdíthatatlan ló helyébe mozgót s élőt követelnek. A szegény szülők valóságos adozói a gyermek-szobának; céljokat, hogy a maguk közvetlen foglalkozását, gyermekeskedő nevelési fáradságát eszközök által pótolják, a szülői gondot pénzen váltásák meg, keservesen és alig érhetik el. A gyermekek kielégíthetetlenekké válnak, követelnek, a magyar nép szavával élve: regnálnak. Szerény helyzetű szülék jövedelmök tetemes részét effélékre áldozzák, a pompás hintók, lovak stb. oly nagy költségbe kerülnek, hogy a mesterséges nevelés adóját keservesen rójják le apró kényuraiknak.

Azonban a gyermek megszólal, beszélni kell vele, megszólítani s „nyelvet adni gondolatainak,“ — mint Polonius mondja Hamletben. Ezzel az is együtt jár, hogy szülőit és azokat, kikkel érintkezik, ő is megszólítsa s beszédével mintegy kifejezze azokhoz való viszonyát. A kis gyermek a mi időnkig republicanus volt, a quakeres és forradalmias s mondjuk oda: ősi, természetes te s tu embere. Képviselője a családi társaságban, mely a természeti állapothoz közelebb állana, az ősi egyszerűségnek, melyből az is következik, hogy az egyenlőség lassanként egyenlőtlenséggé válik, a testi és lelki erők különböző foka és az életkor szerint, melynek az érdem is megfelelni tartozik. Ehhez képest előbbi időkben a gyermeket úgy szoktatták, hogy lassanként kezdte a nép kifejezése szerint, „megbecsülni“ szüleit és az idősbekeket; a szülőket még akkor is, mikor azok egymást tegezni kezdték. Most már a megszólítások másképpen esnek. Elsőben elmaradt a szülék megszólításából az „Uram“ és „aszszony“ (és az a képtelen címezgetés is, mely a régiéknél található), azután az „édes“ vagy „kedves“ (az utóbbi egy-két fokkal hidegebb), majd „apám“-ból lett „apa“ (az az alaknak apja); végre „te“, néha — úgy sejtem — így is: „te Pista vagy Laci papa“ stb. Különbözik a divat különféle. A gyermekek s a már nem gyermek szülöttek tegeznek a szülőket és azok őket viszont, — vagy tegeznek a szülőket, de azok őket nem, — és „becsülik“ egymást a gyermek testvérek, de a szülőket nem. Lehet több változat is. Divat, melynek semmi, legalább előttem semmi felfogható alapja nincs: és így nincs róla mért szólni s haszontalan is szólnánk. Olesó és ízetlen szabadelvűség, mely azonban természet

ellen van. Valamíg a tyroli és rumén népszokás, vagy a nagy nyelvész, Grimm Jakab, érdekes nézete (l. Personenwechsel in der Rede) meg nem hanosodik: nem érthetni, mért kell e furcsa szélsőnek elterjedni s az egyenlőségeknek egyenlőtlenek közt uralkodni, hogy azokat tegezzük, kiket tisztelnünk kell, azokat nem, kikkel minden körülmény egyenlőkké tett, — azokat „becsülni“, kiket ápolni, fenyíteni, vezetni hivattunk stb. Vajon nem igaz-e, mit egy párizsi, negyvennyolcadiki torlaszharcostól hallottam: „könnyebb ezt mondani: te számár, mint ön számár!“ Vaskos beszéd; de aligha nem igaz. De szót se többé e dologról, mely úgy sem más, mint

of amatory egotism the Tuism.
which further to explain would be a truism*)

(Byron. D. Juan XVI. 13.)

Következik az iskolázás időszaka. Nagyon is hamar bekövetkezik! Csaknem a bölcsőből megyen a gyermek a kisedővóba, onnan (?) a gyermekertbe és elemi iskolába. Nem mondom, hogy mindezekre szükség nincsen, elfoglalt vagy elhalt szülék gyermekeire nézve. De sajnós dolog, hogy a gyermek oly hamar idegen kezek közé jut, már néhány lépés után elszakad szüleitől s legtöbbször mesterkelt nevelésnek, mostoha kezek bánásának esik alá. Szülék tapasztalása, hogy az iskolába került gyermek szüleihez lassanként kevésbé vonzódik s azoknak sem oly kedves. És elszakadván a gyermek a ház köréből, előbb mint kellene, nem tanulhatja meg a házi életből azt, a mi legfőbb, már az élet kezdetén: az erkölcsöket, az erkölcsi viseletet; nem nyerheti meg tőlök a nővésnek indult esemete az első irányoztatást, hanem mesterkelt eszközökkel, idegenektől, elzárt levegőben, hol nincs élet vagy igen egy oldalú van, a szeretet-e legfőbb és sikeresebb „tanító mester-“ dajkálkodása nélkül neveltetik s fejlesztetik. Pedig a szeretet tudná a szívet legerősebben, leghathatósabbban érdekelni, fejleszteni, a kegyeletet ápolni, a szív melegét megóvni s táplálni, az értelemnek és akaratnak erkölcsi alapot formálni, az érzéseket és értelmet arányban képezni.

A szülék és iskola közt épp ez által ellentét fejlik ki. Mivel a szülék korán felmentenek magokat kötelességüktől, az u. n. gyermek-bajoktól, a gyermek inkább az iskola, mint a szülői ház tagja lesz. Az apa tekintélye, az anya hatása, a testvérek példája, a háznép munkássága nem vonja többé. Ha amaz első törvényeket szab és parancsol, az anya vallásos ígéket tanít, a testvérek munkásságban példát adnak: sikertelen lesz. Az iskolában mind ez nem fordul elő, vagy más-

*) Szeretkező önzésnek tegezése — beszélni róla közhelyek nyelésé.

képpen megy. S az a fontos dolog! Ott csak egy nemével találkoznak a társaknak, az embereknek és életnek; ott más a viszony, az erkölcsiség, a törvény és az illem. Ezt az ellentétet s az ebből folyó bajokat sokan érzik a szülék közül, de kevés sohajtja meg; a nagyobb rész megadja magát annak a nagy hatalomnak: a szokásnak. S aztán szeretik a kényelmet, a társas élet örömeit, melyeknek így szabadabban élhetnek. S kevesen szeretik azt a nemes, de nehéz munkát, a nevelést. — és szeretnek sokan meggyőződni, hogy ahhoz nem is minden ember érthet; mert az valami szakszerű foglalkozás, melyre csak bizonyos hivatalviselők, az az csak tanítók és nevelők vannak hivatva. De a szülék befolyása hatásának meg kell maradni az iskolázás ideje alatt is; ez a befolyás és hatás pedig csak az ő valódi józan eszöknek s erkölcsi nemességöknek s nevelésbeli erélyöknek lehet következése.

Imre Sándor.

(Befejezése a jövő számban.)

A könyv nélküli tanítás és megkezdése.

A könyv nélküli tanítás alatt, mint tudjuk, nem azt szokás érteni, hogy a tanuló a könyvet nélkülözve tanul, hanem azt, hogy valamely szó- vagy gondolatcsoportot bevés az emlékezetébe hiven, szószerint és pedig a legtöbbször az illető könyv segítségével. Hogy ez gépies munka, senki sem tagadhatja. A tanulóknak addig kell a megtanulandó szavakat egymás után ismételnie, a míg esze, szeme, szája rászokik, s úgy begyakorolja, hogy minden fennakadás és fejtörés nélkül szóról-szóra el tudja mondani.

Az elevenebb eszű gyermek még csak megküzd vele, de a gyengébb felfogásúnak szájalomra gerjesztő nehézség munka, kivált ha értelme körét túlhaladó dolgót könyv nélküli tanításnak vele.

E gépies munkát, ha vele elejétől fogva csupán csak az emlékező tehetség bajlódik a nélkül, hogy az értelem s az ítélő tehetség is segítségére menne, — iskolai műszóval magolásnak nevezik. Csak tudatlanság vagy lelkiismeretlenség kényszerítheti a tanulókat idő előtt a könyv nélküli tanításra, mielőtt t. i. fokozatosan rá nincs segítve, s eszére nincs adva, hogy hogyan kell tanulni. Kontárkodás az, ha a gyermeknek azonnal, a mint megtanult baktatva olvasni, már tankönyveket dugdosnak a hónya alá, a melyekben a tanító körme kiróta a leckét „ettől — eddig —“, hogy vigye haza s kiulódjék vele. A legtöbb iskolakerülő gyermekkel ez az idétlenség utáltatta meg a tanulókat.

A gyermek lelke az érzéklés világában él; neki érzékelhető tárgy kell, nem pedig üres szó. Ő a fogalmait is inkább csak mint képzeteket használja, s ha még oly magas fokozatú, vagy elvont fogalmat talál is kimondani,

képzelődése alá eszűtat egy-két konkrét esetet, vagy érzéklési képet tapasztalatai tárházából, s ezzel tölti be ama fogalom egész körét. De ha a szó alá nincs mit eszűtatnia, mert nem érti, az az: ha az rá nézve nem egyéb, mint egy kongó hang: akkor magát a szót veszi tárgynak.

A tájékozatlanul hagyott, kezdő tanuló gyermek előtt egy rengetegnek látszik az a sok betű, melyek közt a figyelme eltéved s nem találja a kivezető utat. Nem tudván az egyes szók jelentését egy gondolattá összerögzíteni, csak tévedez a szóalakok között. Itt lát egy *t* betűt, mellette egy *ó-t*, amott áll egy *k*, tovább *cz*, *r*, *m*, *e*, s ki tudná mind számba venni valamenynyit! És már ő ezt a temérdek nyüzsgő ákum-bákumot úgy vessze be az emlékezetébe, mint a hogy a könyvben következnek egymás után; fűzze fel őket, mint cérnára a különféleszínű gyöngyszemeket a megrendelt tarkaságú sorrendben! Igaz, hogy a magolásra kényszerített tanulók nagyobb része hamar eljut odáig, hogy már nem betűket, hanem szókat tanul, az az nem betűnként, hanem szavanként törekszik a szó csoportokat emlékébe berakni. De vajjon így is nem iszonyú munka-é?

Kiolvassa az első szót, aztán elmondja könyv nélkül 3-szor, 4-szer; ekkor veszi a másodikat, s azzal is így tesz, majd összeköti az előbbivel, aztán így a harmadik, negyedik és a többi szót, míg valahára a mondat végére jut. A szóhalmaz mindinkább nő, a teher mind nehezebb lesz. A száj fárad, az ész kábúl, a türelem fogy és a tanulás iránti kedv mindinkább apad.

Valóban mindazok előtt, a kik a tanuló gyermekek munkájára súlyt fektetnek, fáradozásaik iránt részvétet éreznek, s a kik tudják, hogy ezer meg ezer ember éppen azért nem boldogult a tanulói pályán, mert nem volt, a ki megtanítsa őt tanulni, — nem érdektelen figyelemmel kísérni, hogy, hogy küszködik a szajkó-tanuló a kiszabott leckével.

Hallottam Magyarország földíratából így tanulni:

„Kereskedelmünk, kereske-, kereskedelmünket úgy a belfölddel, belfölddel, kereskedelmünket úgy a belfölddel, mint a külországokkal, országokkal, kereskedelmünket országokkal úgy a kül-, bel- . . . (a könyvbe néz) úgy a belfölddel, mint a külországokkal nagyban akadályozza, nagyban akadályozza közlekedési, nagyban közlekedési . . . akadályozza . . . (a könyvbe néz) közlekedési eszközeink hiányos volta, hiányos volta. Kereske-, kereske-, kereskedelmünket úgy a belfölddel akadályozza“ és így tovább.

Kábító ezt még hallgatni is, hát még végig darálni.

Vannak magolók, a kik soronként veszik ja leckét, nem ügyelve arra, hogy így nincs értelme, sőt néha arra sem, hogy némelyik sor végén a szó félbeszakadt, s a másik fele a következő sor elején van. Mindegy nekik, ők úgy sem gondolatot, hanem csak szót tanulnak. Még legjobban kijönének a munkával azok, a kik mondatonként magolnak, mert ekkor az értelem hivatlanul is belopózkodhatik, esakhogy így meg az a baj áll be, hogy a lecke

nines mind rövid mondatokból öszszerakva, s míg a tanuló a mondat végére jut, az elejét elfeledte, mert itt sem a gondolatok menete vezérli, hanem csak ragokkal öszszefűzött szokat vagy legfeljebb gondolattöredékeket tanul.

Nem csóda, ha e nehéz munkájában fűhöz-fához kapaszkodik; óhajtja, hogy leckéje minél rövidebb mondatokkal s minél gyakoribb sorbekezdéssel legyen könyvében kiállítva, sőt, hiszem, azt is hálával veszi, ha vagy egy tentadiszno oda keveredik a betűk közzé, mert hisz ez is segíti a localis memoriáját.

Az oly iskolában, a melyben a tanító a lecke ledarálásának gyorsasága szerint méri az érdemet, és türelmetlen, ha a felelő (!?) fennakad: közvéleményné válik a tanulók közt, hogy hallgatni vétek; beszélni kell minden áron, szakadatlanul, csak hogy mozogjon a levegő, mert a ráncos homlokú tanító rója fel a szüneteket, s aztán következik a büntetés. Ebbeli aggodalmában szokik rá sok magoló gyermek, hogy a szavak közti szünetecskéket bizonyos nyegéssel, nyammogással, gégeszorító nyelésekkel, oda nem tartozó szócskákka (izé, hát és osztán stb.) töltögesse ki. Például:

„Nagy akadálye-e már magában aze, hogy ninesenek olyan folyóinke, a melyek hazánk tengerébe szakadnának.“

Hallottam ilyet is egy nyelvtani lecke-magolás alkalmával: „A névragok többféle, emnye, viszonyt fejeznek ki, emnye, s azért közönségesen négy, emnye, osztályba osztályba soroztatnak, emnye, úgy mint, emnye, . . .“ stb.

Az ily szárnyaszegett könyvnelkülözés, a mely a gondolatok régiójába nem emelkedik fel, csak a betűkhöz tapad, kapva kap azon, ha a szavak egymásutánjában valami rhytmust fedezhet fel. Egy tanuló társam beszélte, hogy gyerekkorában kihagyták neki a Szilágyi-féle latin grammaticából a szótagolásról tanító regulát, a melyben egy példa illusztrálta, hogy, hogy kell a szokat megszakítani (li-bri és nem lib-ri, köny-vé és nem könyv-é) de neki ezt senki észére nem adván, megindult nagy buzgósággal sétálni s mondogatta taktusra, versmódjára, minden sor első tagját hangsúlyozva:

Liber libri,
És nem libri,
Könyv könyvé,
És nem könyvé.

Miután jól betanulta, rájött, hogy a mit beszél, annak nines értelme, sőt ellenmondás van benne. Elé is állott felfedezésével a magántanítója úra elébe, de ez a helyett, hogy felvilágosította volna, kiszidta a szóbából, hogy ne akarjon okosabb lenni, mint az a professor, a ki azt a könyvet írta.

E példákat, úgy hiszem, nagy öszszegre fel lehetne szaporítani tanítótársaim tapasztalatainak gazdag tárházából.

Az eddig mondottak után föltehetjük azt a kérdést, hogy egyáltalában van-e szükség a könyvnelkülözésre, s nem célszerűbb lenne-e erre is kimondani egyszer-min-

denkorra, a mit könyves Kálmán király kimondott volt a boszorkányokra, hogy szó se legyen többé róla iskoláinkban?!

Vannak, a kik e nézethez csatlakoznak s azt állítják, hogy a könyvnelkülöztetés által rászokik a tanuló a külsőhöz, az alakhoz tapadni, az idegen gondolatokat igyekszik az adott sorrendben elsajátítani, s mert nem ő termelte, nem is tudja belőlök az öszszekapcsoló eszmét kivenni; nem hatol be a dolog lelkébe, nem kényszerül gondolkozni és megérteni, beéri azzal, hogy viszszaadja a más gondolatjait. Az élet iskolája azért oly sikeres, mert nem könyvből tanít.

Ha a könyvnelkülöztetés alatt a fennebb körvonalozott értelmetlen magolást értik, akkor határozottan igazuk van, mert ez nem egyéb, mint lélekbutítás.

Azon tantárgyaknál, a melyeket csupán azért tanítunk, hogy a gyermekkel a foglalatjukat megértessük, a bennük levő igazságokat észére adjuk és rásegítsük, hogy minél helyesebb és alaposabb belátást szerezzen magának a dolgokba; a melyeknél tehát a gyermek igazán felelő, nem pedig előadó, és a melyekből a felelet által éppen azt kell bebizonyítania, hogy a dolgot felfogta, megértette, (ilyenek p. a természeti tudományok, a számtan, nyelvtan stb.) nem pedig csak szajkómódra beszél: az ily tárgyaknál szószerinti könyvnelkülözésre kényszeríteni a tanítványt-didaktikai vétek. Itt a kézi könyv — ha van, — csak arra való, hogy a tanulóknak legyen honnan emlékeztetébe idéznie, utánnéznie, ha netalán valamit elfeledett vagy félreértett volna a magyarázatból, és hogy a szokatlanabb kifejezésmódokkal, a tantárgyban előforduló műszavakkal — a könyvben is látván, — hamarább megbarátkozzék.

De vannak az iskolai tantárgyak között olyanok is, a melyeknél az adott alak is oly fontos, mint a tartalom; péld. a versek, idézetek, szónoki műbeszédék, prózai szavalmányok, történelmi, erkölcsi s másféle szabatos elbeszélések stb. Ezeknél már szükséges a szószerinti beemlézés. Sietek megjegyezni, hogy itt sem értelmetlen magolásra célok, hanem értelmes, tudatos könyvnelkülöztetésre; hiszen azért értheti a tanuló, a miért szóról-szóra betanulta. A szónok, a pap a saját maga készítette beszédét is beemlézi, de azért ki vádolná azzal, hogy nem érti, mert szószerént mondja.

Hogy a könyvnelkülöztetés oly rossz hírbe jött, annak oka a vele való temérdek visszaélés. A menynyi rest és szakértetlen tanító, meg a menynyi gondolkozni nem tudó vagy nem akaró tanítvány — és mindkét fajból a menynyi szószegény ember van, az mind ehhez kénytelen folyamodni.

De eltekintve a visszaélésektől, nézzük a dolgot magára és elfogulatlanul. Vajjon igazán nines semmi haszna annak, ha a tanuló egy s más dolgot szó szerént megtanul könyv nélkül? Hanem erről a jövő számban.

Paal Ferencz.

KISDEDNEVELÉSI ROVAT.

A gyermek érzékszervei s fejlesztésük.

(Lélek- és neveléstanai szempontból.)

Születéskor a gyermek lelke egy tabula rasa (üres, tiszta lap), melyet a benyomások lassanként teleírnak a tudás különböző elemeivel. S mint a nagy német philosoph-költő (Goethe) mondja: „minden tudás érzékeink kapuján át jut a lélekbe.“ A tudás menyinyisége és minősége tehát részben attól is függ, hogy minő kapukat tárunk fel annak befogadására. Természetes, hogy mindenki csak olyan kalappal köszönhet, a milyennel bír. Érzékeinket készen hozzuk magunkkal a világba, és azt tapasztaljuk, hogy ezek művészi gépezetében némelyikünk-nél inkább remekelt a természet, mint másikunknál. Sőt ugyanazon egyén érzékei közül is némelyik tökéletesebb a többinél. Vannak rövidlátású, de kitünő hallású emberek. Némelyek az ízlésben, mások a szaglásban tűnnek ki. A vakok tapintása alig hihető tökéletességre emelkedik, úgy, hogy az ő oktatásukban elérhető igen szép eredmény kiválóan enuk a érzékszervnek köszönhető.

Tudásunk alapja tehát egyfelől érzékeink számában és milyenségében rejlik. Ezt legkevésbé szabad figyelmen kívül hagyni a kised-nevelőnek és elemi tanítónak. Ebből reájuk két kötelesség háránlik. Egyik az, hogy a gyermekek között az észreveszési, szemlélési és felfogási készségben és gyorsaságban való különység okát keressék első sorban az ő érzékszerveikben. S ha itt a legkisebb fogantúra is akadnak, tartsák a fennebbi körülményt oly természetesnek, mely oktalanná tesz türelmetlenséget, boszankodást és követelését az egyformaságnak. Egyformát követelni azoktól, kik nem egyformává teremtvék: tudatlanság.

A nevezett különségnek oka — természetesen — sokszor egyebekben is rejlik; de azokról most nem akarok szólni.

Ha az érzékszervekben feltaláltuk az említett körülmény okát, akkor eléáll a második kötelesség: elhárítani az akadályt. Ez akadály az érzékszervek egyikének vagy másikának tökélytelensége, fejletlensége. Fejlesztetni tökéletesíteni kell tehát azt, ha sikeres munkát akarunk általa végeztetni. Hogyan történik ez? Egyszerűen gyakorlás által. Az érzékszervek gyakorlása általában is szükséges, ha azt akarjuk, hogy azok mindig a gyermek keze ügyében legyenek. Olyanok azok, mint teszem fel: a hang. Híjába bírja azt valaki bármily teljes mértékben, mert ha iskolázva (gyakorolva, szabályozva, idomítva) nincs, nem alkalmas a műéneklésre.

Az érzékek még rendes körülmények között is bizonyos fejlődési fokozatokon mennek át. A csecsemő szemével kezdetben csak világosságot és sötétséget különböztet meg. Csak későre és lassan-lassan tűnnek föl a tárgyak az ő észrevételében. Ezek között is elsők azok, a melyek maguk is közreműködnek arra, hogy észrevé-

tessenek, pl. a személyek. Mert, hogy az emberi test is csak mint tárgy tűnik föl a gyermek előtt, ezt nem kell bizonyítani. Sőt úgy bánik ő saját testének egyes részeivel is sokáig, mint akármely közönséges tárgygyal. Egyik kezét a másikkal megfogja és a szájába teszi, mint akár a kanalat: lába ujját megfogja, rángatja és kétségbevonhatatlanul elárúlja, hogy úgy akarná azt kezébe venni, mint azt a követ, a melyet csak akkor tévesztett el.

A személyek között való különység felismerésére is hosszú idő kell a gyermeknek. Kezdetben előtte mindenki: „Te.“ Később az egyik: „Mama,“ a másik: „Tata.“ Azután apránként jönnek a nevek. Magát is hosszú időn át csak nevével nevezi. Mikor aztán egyszer azt mondja: „Én“ — ez a legfontosabb korszak az ő életében. Ekkor jut ő annak tudatára, hogy ő is önálló személy. Ez az öntudat felébredése lelkében. E perctől kezdve ő már többé nem csak hogy nem tárgy maga előtt, de már nem is csupán személy, hanem egyén.

A tárgyak megkülönböztetésében is nagyon lassan halad előre. Azok térfogata, távolsága, alakja, színe — nagyobbára már éppen iskolai tanulmány reá nézve. A szem gyakorlása mindezek felfogásában a kised-nevelő és tanító feladata. E feladat teljesítése alól magunkat fel nem oldhatjuk, ha a megismerésben és tudásban biztos kézzel akarjuk vezetni a gyermeket.

A gyenge látérezék erősítése végzett alkalmas eljárás a következő: a gyermeket egy tájkép, vagy történelmi kép-csoportozat elé állítjuk s megmagyarázván annak minden részleteit, vele ismételve megneveztetjük azokat, összehasonlítás alapján megtétetjük a különséget színek, alakok, helyzet stb. között. Egy következő alkalommal egy lépéssel távolabb állítjuk a gyermeket s végeztetjük az előbbi munkát. Ezt apránként addig fokozzuk és folytatjuk, míg egy középtávolságból biztosan felfog mindent a képen. Ez által nem csak látérezéke, de ezzel együtt ítélő képessége is erősödik.

A látérezéket különben az okos kimélés is erősíti. És a tanítónak e tekintetben is vannak feladatai; a kised-nevelőktől pedig éppen méltán várjuk meg, hogy a gyenge gyermeki szemnek semmi szemrontó munkát ne adjanak a kised-nevelődékben.

A másik főfontosságú érzék a szellemi életben — a hallás érzéke. Ennek fejlődése éppen olyan lassú, mint a beszélő képessége. Beszélni hallás által tanulunk. A némaik azért nem beszélhetnek, mert nem hallanak. A gyermek kezdetben nem igen veszi észre a hangot. Ha háttal ül felénk, több ízben keil — s a rendesnél jóval hangosabban — megszólítanunk, míg felénk fordul. Az emberi hang és a tárgyak zöreje között kezdetben semmi különséget se látszik tenni. Másfél, sőt két év telik el, míg a tagolt vagy beszédhangokat meg kezdi különböztetni és utánozni. Ha valamely gyermek még két éves korában se beszél, jele, hogy hallérezéke lassan fejlődik. Az ilyenekkel szemben mindig különös teendője lesz a tanítónak az iskolában. Ezek rendesen arról ismerhetők föl, hogy a ta-

nító kérdéseire nem igen tudnak felelni — s pedig nem azért, mintha éppen a dolgot nem értenék, hanem mert a kérdés szavait azon rendben kellő gyorsasággal felfogni s a lélekbe juttatni, hallérzékük képtelen. Meggyőződhetünk erről azonnal, ha kérdésünk ismétlésére hívjuk fel őket. Vagy nem lesznek arra képesek, vagy egészen ösztöszavarják a szórendet. Az ilyenek hallérzékének, s természetesen beszélő képességének is, gyakorlásában egyik eszköz az, hogy kérdéseink a lehetőleg rövidek s lassú tempóban mondva legyenek s azokat az általuk adandó feleletbe is foglaltassuk bele.

A hallérzékét — éppen mint a többieket is — a túlságosan erős inger nem fejleszti, hanem éppen tompítja, a menyinyiben közönyössé, fogékonytalanná teszi minden gyengébb ingerrel szemben. Önként következik ebből, hogy a nagyon lármás kisednevelő és tanító nem csak a tudóját rontja, hanem egyszersmind tanítványai hallérzékének is rossz gyakorlója, valamint olyan a habari és a selyp is. Közép-erős, tisztán tagolt beszéd itt a legbiztosabb eszköz.

A hallérzék lassú fejlődése legtöbb nehézséget az énektanításban okoz. Azonban a zenei hallás fejlesztését is megpróbálja a lelkiismeretes tanító, sőt próbálthatja már a kisednevelő is. Az olyan gyermekkel, a melyeknek ez érzéke és képessége még fejletlen, kezdetben nem énekeltet, hanem ráfigyeltet a többiek éneklésére. Azután a vele való külön gyakorlatokban először két egymástól távol álló hangot hangoztat neki, s a mint az ezek között lévő különbség felfogására vezette, mind közelebb eső két hangot, majd hármat stb. Vele magával hangoztatni pedig általában csak akkor kezd, mikor a mások hangjának megítélésében már némi tájékozottságot mutat ő is.

Az ízlés-érzék a legkorábban fejlődik, de azután majd mi gondozásban sem részesül, sem a szülői háznál, sem az iskolában. Innen van aztán, hogy a legtöbb ember az édes és savanyú, a sós és keserű ízén kívül talán még csak a bor-ízről bír ismerettel.

A szaglás-érzék legkésőbbben ébred fel s leginkább el lévén hagyatva, legkevésbé fejlődik ki.

E két érzék különben a szellemi életre csekély jelentőséggel bír.

Hanem, hogy a tapintás-érzék gyakorlását is úgy elhanyagolja még a modern neveléstan is, ezt már sajnálni lehet, mert annak fizikai, menyinyiségtani és esztétikai jelentősége van. A tárgyak felületének, súlyának, s mindezek, valamint más tulajdonságok egymáshoz való viszonyításának anynyi változatai vannak, hogy az ezekben való tájékozatlanság valóságos tudatlansággá nőheti ki magát.

Az érzékek fejlesztésére egy igen alkalmas eszköz volt C. Delhez által a bécsi kiállításon bemutatva ezen cím alatt: „*Gymnastik der Sinne. Erziehung des kleinen Kindes.*“ Ez egy kis skatulában elhelyezett gyűjtemény, mely a szem *gymnastikájára* ezekből áll: a) 1 cm.

széles és 3 cm. hosszú deszkadarabokon a hét fő szín, mindenik 10—10 árnyalattal; b) kiterjedés ismertetésére szolgáló eszközök vegyesen; c) az alakokra nézve mértani testek; d) a hosszúságra 10 darab rudacska.

A *fül gymnastikájára* hat darab, különböző nagyságú lap a) vasból, b) acélból, c) pakfonból, d) rézből, e) platinából. E lapok pénzalakúak. A legkisebb egy negyedforintos, a legnagyobb egy keresztos tallér nagyságú, mind egyenlő fokossággal.

Ezek a hangok különböző árnyalatait, mélységét és magasságát lehet érzékeltetni.

A *tapintás gymnastikájára* van: a) öt darab egyenlő nagyságú, de különböző súlyú nehezék; b) öt darab kis pléh-edény, melyek különböző fokú meleg vízzel töltenek meg a hőmérsék észlelése végett; c) hét darab kocka, fából, mely a felület símaságát tünteti föl, a csiszolttól a durva érdesig.

Az *ízlés- és szaglás gymnastikájára* 10 darab [kis üveg, ugyananyai ízű és szagú állománnyal telve. Más 10 darab üresen, melyekbe az első tizben elő nem forduló ízű és szagú állomány tehető.

Ez eszközök, melyek használására egy rövid útastás is van mellékelve, valóban becses gyűjteményt képeznek s családoknál és gyermekkertekben kiválóan értékesíthetők. Ha mindjárt maguk a tárgyak helyettesíthetők vagy szaporíthatók is, de a rendszer, a mely ezekben feltárul, olyan, hogy abból okúlhatunk s arra bizonyosodhatunk.

E rendszer megismerése határozottan megerősít abban, hogy a gyermek érzékszervei sokféle irányban fejleszthetők. Arra pedig rámutattunk a megelőzőkben, hogy e fejlettség azon alap, melyen az iskolában a szellemi munka megindul. Mentől biztosabb az alap, annál bizonyosabb a siker.

Azonban az elemi tanító nem tekinthetvén a gyermek érzékei többnyire öneréjére utalt fejlődését befejezettek az iskolába lépéskor, neki is gondoskodnia kell a megfelelő gyakorlatokról. S a beszéd- és értelemgyakorlatok, vagy is a szemléltető oktatás éppen ebben lelik egyik felől lélek- és neveléstani indokolásukat.

Kozma Ferencz.

KÖNYVISMERTETÉS.

„Szülőföld és honisme.“

„A szemléltető képzelgető tan módszer alapján a népiskolák II-ik és III-ik osztálya számára. Irta Adorján Miklós, gyakorló iskolai tanító a dévai m. k. áll. tanítóképző intézetnél.“ 76 lap 8-rétben, Hunyadmegye térképével. Déván; Luzzattó Ignác könyvkiadása. Ára . . . ?

A dícséretes buzgalmat tanúsító szerző munkája első szakaszában rövid bevezetés után a „Szülőföld“, azaz Déva város és vidéke, meg Hunyadmegye ismertetését ad-

ja 20 lapon; a második szakaszban „Magyarország — hazánk“ — földrajzát 50 lapon s végül 6 lapon át „általános áttekintés“-sel fejezi be művét.

Elejétől végig úgy a szemléleten alapuló vagy arra hivatkozó helyes földrajzi fogalmak megalapítására s tisztázására, mint az egyes helyek történelmi s technológiai nevezetességei leírására, illusztrálására nagy gondot fordít szerző; de kivált a második szakaszban igen sok s csekély jelentőségű, egyes helységet ölel fel ismertetés végett. Továbbá a kiterjedések s távolságok stb. megmérése s képzelgetésére semmiféle mértéket nem használ s a népesség számát sem említi sehol sem, mi pedig teljesen nem mellőzendő. Okkal-móddal, legalább a nevezetesebb helyeknél, lehet s kell is mindezeket ily kisdedkorú növényeknél is használni — t. i. összehasonlítólággal s kerek számokban, habár csak a valóságot megközelítőleg is. Az is kár, hogy a nap látszólagos járására (kivéve az égtájak meghatározásánál), valamint — alkalmas időben, néhány estén — a csillagos ég körforgására s a holdra is nem terjesztette ki szerző bármily kis mértékben a figyelmét, hogy kellő alapját vetné meg a később bekövetkezendő általános földrajz, földgömb s klimatológiai viszonyok ismertetésének. Hisz így lenne fejlődésünk — szülőföld-, hon- s földismeit tekintetben is — már kicsiny körunktől fogva organikus fejlődés, és így teljesebbé bé Pestalozzi óhajta, hogy: „az embernek magából kell fejlődnie.“

Nem tudjuk, a dévai nyomda primitív állapotának, vagy a felületes átnézésnek rójuk-e föl hibáit, de annyit bizonyos, hogy tenger-sok e könyvben a sajtó-hiba. Különösen sok egybe nem tartozó szó van benne egybe írva és nem kevés egybe tartozó egymástól elválasztva. Az írásjelek használatában is sok gondatlanságra — hogy ne mondjuk: tájékozatlanságra — bukkantunk. Szerencsére nagy részük azonban csak a kezdő tanulóokra lehet értelemzavaró; ellenben a szemes tanító majd mindnyáját futólággal átnézésre is könnyen kijavíthatja.

Helyesen tette szerző, hogy a politikai felosztással nem sokat bajlódik könyvében, hanem folyók s hegyek mentén útaztatja be tanítványaival az országot. Egyes kiválóbb vidékek természeti képe kidomborításánál azonban hosszásabban is időzhetett volna, kivált ha nem ölel vala fel annyit apró-cseprő városkát és falút az ismertetése körébe. Ne az legyen itt jelszavunk, hogy minél többet adjunk; hanem az, hogy a mit adunk, minél tisztább és elvülhetetlenebb képben álljon a tanítványaink lelke előtt.

De „Róma sem egy nap épült fel!“ — Éppen ezért, és mert a saját megyéje hű megismertetésén kívül is sok jóra való törekvést látunk a szerző művében, annyival inkább méltányoljuk buzgalmát, mert arról vagyunk meggyőződve, hogy sok ilyen műnek kell létre jönnie előbb, míg aztán később egy genialis fő mindezekből a legéletrevalóbb eszméket, gondolatokat összeválogatva, egy talán minden igényeknek s követeléseknek teljesen megfelelő

tan- és vezérkönyvet állíthat majd elő. Ugyanazért csak iparkodjunk s dolgozzunk!

Ily nehéz tárgyra nézve, minő a földrajz-tanulás alapvetése, egyelőre „Et voluisse sat est.“ (Még a jó akarat se fapénz!)

Ajánljuk e művet az illetők figyelmébe.

Indali Péter.)*

EGYLETI KÖZLEMÉNYEK.

Magyarország néptanítóihoz!

Tisztelt kartársak!

Egy éve már annak, hogy az „Eötvös-alap“-ra vonatkozó szabályokat a magy. kir. belügyminiszter ő nagyméltósága jóváhagyta és megerősítette. Az „Eötvös-alap“ célja és eszközei e szabályok két első szakaszában a következőleg állapítatnak meg:

„1. §. Magyarország területén létező népiskolai, polgári iskolai, képezdei tanintézetek s kisdudodák tanárai, nevelői s tanítói, valamint tanítónői saját részükről befizetendő évi járulékokból, úgypártolók kegyes adományai-ból, jótékony célú előadások jövedelmeiből, végrendeletek s több effélék útján befolyó összegekből egy országos pénzalapot létesítenek.

Az ezen alapra befolyó pénzüsszeg „Eötvös-alap“ címet viselendő, mely évenként két egyenlő részre osztatván, az egy-egy évben begyűlő összegnek egyik felerésze évenként tőkésítetik s oly alapítványok alkotására fordítatik, melyeknek kamatai Magyarország területén lévő népiskolák, polgári iskolák és képezdei tanintézetek avagy kisdudodák tanárainak, nevelőinek, tanítóinak vagy tanítónőinek egyetemeken tanuló, szorgalmokat és előmenetelöket igazolni képes gyermekei között ösztöndíjakul fognak kiosztatni. — Az Eötvös alapítványok jótéteményeiből kizáratnak azoknak gyermekei, kik ezen alaphoz nem járúlnak évenként rendszeren.

A két részre osztott alap másik felének háromnegyedrésze pedig évenként, részint tudományos és műegyetemeinket, részint akadémiáinkat, közéletnádáinkat vagy képezdeket látogató tanulókat osztatik ki ösztöndíjakul oly mindkét nemű növendékek segélyezésére, kiknek apjuk, illetőleg szüleik a fentebb elésorolt népoktatási, népnevelési intézetek tanári, tanítói és nevelői testületéhez tartoznak vagy tartoztak, s kik e jogosútsági minősítvényükön kívül kell, hogy az „Eötvös-alap“ javára és gyarapítására szükséges évi járulékat befizetését maguk részéről is évenként rendszeren és pontosan teljesítették legyen. Ezen ösztöndíjak kiosztatásánál és az említett körülményen kívül egyedül a vagyoni állapot és kitűnőség tüzetven ki irányadó elvül. Míg az alapra történő évi gyűjtések ugyan ezen második felének egy negyedrésze évenként oly

*) Köszönjük e kedves új évi ajándokot, a mely alkalmat adott nekünk, hogy szakirodalmunknak egy korra ugyan veterán; de lelkiületére ma is ifjú buzgalmú munkása ismertetésével nyithattuk meg e rovatunkat. Bizony szerezhette, t. *Indali bácsink*, legalább hébe-korba, még máskor is ily kellemes meglepetést nekünk és t. olvasóinknak!

szegény sorsú illetékes tanárok, tanítók, tanítónők vagy kisdédóvok, tanítók, nevelők tanárok özvegyei — de leginkább ezeknek kenyérkeresetre képtelen nyomorék árva gyermekeinek gyámolítására fordítatik, kiket valamely tanegylet segélyre méltóknak tartva, ajánl.

2. §. Ezen Eötvös-alap részei lehetnek a Magyarországon levő népiskolák, polgári iskolák, tanító-képezdek, kisdédóvódnak, mindazon tanárai, tanítói, tanítónői és nevelői, vallás, felekezeti és nemzetiségi különbség nélkül, kik a mondott alap létesítéséhez, gyarapításához évi járuléka fejében hetenkint két krajcárból vagy pedig évenként egyszerre befizetendő 1 frtból álló pénz-befizetéssel járulnak, fölülfizetések s egyes jótékony adakozások az alap javára köszönettel fogadtatván.

Nagyszerű s egy ország néptanítóihoz méltó a cél, melyért küzdünk! Avagy nem megasztos-e, hogyha a nemzet néptanítói annak, ki egész életén át a nép legszentebb érdekeit szolgálta, élő s jótékony emléket emelnek, olyat, mely enyhíteni lesz hivatva a szerény anyagi körülmények közt élő néptanító családi gondjait, mely módot nyújt ahhoz, hogy a legszegényebb néptanító tehetséges és szorgalmas gyermeke is felküzdhesse magát azok sorába, kik a tudomány világító szövétnékét hordhatják nemzetünk előtt?

Vagy nem magasztos-e, hogyha a népnitók nemzeti és felekezeti különbség nélkül egyesülnek, hogy letöröljék a nyomorral küzdő, keresetre képtelen kartársak vagy elhagyott utódaik szeméből a könyeket, melyeket az inség fakaszt?

Igaz ugyan, hogy mi néptanítók mindannyian érezzük kisebb-nagyobb mértékben az élet terhét. Családunk tűzhelyénél nem gondtalanul múltak el napjaink. Anyagi helyzetünk nem csak nem fényes, sőt nyomasztó: de mégis nincsen közöttünk csak egyetlenegy is oly nyomasztó sorsban, hogy ne adhatna hetenkint két krajcár érőt az alamizsnakérő szegénynek. Az „Eötvös-alap“ a néptanítók szegényeit, a miénket gyámolítja. Ki az közülünk, ki saíát szegényeit megvetné? Ki az, ki elmondhatná, hogy utódai közül, bármily jól folyjanak is a jelenben dolgai, nem lesz csak egy sem, kire nézve az „Eötvös-alap“ támogatása soha sem lehet kívánatos? Ki az ezért, a ki ki óhajta zárni az „Eötvös-alap“ jótéteményének áldásából övéit, midőn azt oly csekély áldozattal biztosíthatja számukra?! Avagy talán fájhatna csak egyetlen egy tanítónak is, hogyha hetenkint két krajcárnyi áldozatának gyümölcsét nem a reá nem szoruló övéi, hanem szerencsétlenebb hivataltársainak gyermekei élveznék s övéinek s neki csak azon tudat jutna osztályrészül, hogy kartársait s azok utódait megmenteni segítette a koldusbottól, vagy azok előmenetéhez ő is járult.

20 ezren vagyunk e hazában, s ha szűkkeblőség nem állja a nemes intézet útját, a magyarországi néptanítók nem sokára férfias öntudattal el mondhatják, hogy saját szegényeiről gondoskodnak, hogy megmutatják, miékként a társadalomban nekik jutott helyet elfoglalják s betölteni képesek, s ezen egyesülések által is a hazát szolgálják, módot nyújtván a szegény sorsú, de tehetséges és szorgalmas gyermekek kiműveltetéséhez, hogy legszebb

társadalmi intézeteink sorát egy hatalmas taggal szaporítani képesek voltak.

T. Kartársak! Ne várjunk mindent másoktól, főleg ne bizzunk a légvárakban! Ragadjuk meg az önsegély hatalmas fegyverét s a mit magunk ma elvégezhetünk, ne várjuk holnap annak megkezdését másoktól. Az az idő, melyben az „Eötvös-alapra“ szükség sem lesz, még távol van tőlünk; javulniok kell körülményeinknek, de ez ne indítson a tétlenségre, mert miként látjuk; a miénknél még sokkal kedvezőbb helyzetben levő testületek is szükségét látják az egyesülésnek, segélyezési alapok teremtése céljából.

Ezért tehát, a midőn az Eötvös-alaphoz való hozzájáruláshoz hazánk néptanítóit ez alkalommal felszólítjuk, bizalommal kérjük mind azokat, kikhez e sorok eljutnak, s kik ez ideig az egy forintnyi tagsági díjat be nem szolgáltatották, hogy azt még ez év végéig vagy az illető egyleti elnök útján, vagy közvetlenül a központi pénztárba Orley János igazgató-tanító kezéhez (Budapest, öszútea) postautalvánnyal beküldeni sziveskedjenek.

Meg vagyunk arról győződve, hogy azon jóakarát, melylyel az Eötvös-alap ügye tanítói egyleteinkben ország-szerte fogadtatott, előjele volt annak, hogy egykor nem lesz hazánkban csak egy tanító sem, ki évi járulékaival nem támogatná a jó ügyet, a mint Németország tanítói között is csak elvétve akad csak egy is, ki a Pestalozzi nevét viselő hasoncélú intézethez ne járulna. Nem féltjük tehát a jó ügyet, bár elleneink, kiknek nem volna inyükre, hogy az Eötvös-alap felvirágzása által a tanítók társadalmi és erkölcsi súlyt nyerjenek a nemzet színe előtt, gúnyosan jegyzik meg jámbor törekvéseinkre, hogy a magyarországi tanítók még nincsenek megérve arra, hogy oly intézetet, oly társadalmi tényezőt hozzanak létre, minő az „Eötvös-alap“ intézménye lehetne. Azonban, mi nem kétfelkedhetünk abban, hogy kartársaink nagyobb részének buzgósa és kitartó áldozat-készsége el fogja némítani a rozszakarátú gúnyolódókat s a kishitűeket.

Ez évi gyűjtésünkről szóló részletes kimutatást, melyben minden egyes adakozó neve az adakozott összeggel együtt ki lesz mutatva, — a zárszámadással együtt, mihelyt ezek az ország különféle vidékeiről összesereglegő II. egyetemes tanítói gyűlés ötvenes bizottsága által megvizsgáltatnak s mihelyt a segélyek és ösztöndíjak felett nevezett testület határozni fog, azonnal közölni fogjuk szak-sajtó útján, — s ugyanekkor a szabályok értelmében évi számadásunkat a magy. kir. vallás- s közoktatási miniszteriumhoz is fel fogjuk terjeszteni fölülvizsgáltatás végett.

Ezeknek előadása után fentebb felsorolt kérelmünket ismételve, a t. kartársak figyelmébe ajánljuk, anynyival is inkább, mivel az első évi gyűjtés január elején bezáratik s a később beérkező adományok és évdíjak a második évre számíttatnak, s mivel bizonyos, hogy az első év sikerétől sok függ arra nézve, hogy minő lesz az Eötvös-alap jövője.

Maradtunk kiváló tisztelettel,

Budapesten, 1876. december.

Az Eötvös-alap-gyűjtő központi bizottság nevében:

Péterfy Sándor,
elnök.

Komjáthy György,
titkár.

T A R C A

A

VERMES GYERMEK.

„A mi fiúnk könnyű véru, ideges gyermek“ — mondja nem egy szüle gyermekéről, ha azt indulatosnak, izgékony, heves, nyughatatlan természetűnek ismeri. S csakugyan a különböző hőmérsékletek közül leghamarább felismerhető a vérmesség. A vérmes gyermek élénken jár-tatja szemét, száját soha pihenni nem hagyja, keze, lába nyugtalanul mozog. Nem tud egy helyt ülni, állni. Egy fél órát hallgatni nagy feladat volna az ily gyermeknek. Ha megy, nem jár, de ugrik, szalad; mikor más vérmér-sékletű gyermek szalad, ő rohan. Ha nevet, egész lelkéből nevet, sőt mondhatni egész teste: keze, lába segít nevetése kitoró nyilvánulását kifejezni; de ha sír, a ház cseng bele. Igaz, hamar is lecsilapodik; néha hangos sírás közben, ha valami neveléses dolog jut eszébe, egyszerre kacajra fakad. Egy gyermek éppen keservesen sírt, mert tanítója érzékenyen megfenyíté; de a mint véletlenül mellette ment el tanítója a vesszővel kezében, ő annak magatartásában látott valami neveléses, és erre egyszerre el kezdett jóízűen nevetni. Ez már teli véru, vérmes gyermek volt. Különösen a leány gyermek, ha vérmes, még a tanítás alatt sem pihen. Szeme élénken jár körül, a legkisebb tárgy elvonja figyelmét, mindig az újat, a feltűnőt keresi, kivált a komikus mozzanatok iránt bír igen élénk érzéssel. Az ilyeneket meg is tartja hűségesen emlékezetében s gyakran komolyabb pillanatokban is vissza-visszatér szeszélyes, jó kedve.

Kiváló ismertető jelei még a következők. Képzeli tehetsége élénk. Beszélgetése csevegés; a logikai rend helyett a legkülönbözőbb módon ugrándozik egyik tárgyról a másikra. Az úgynevezett és sokszor ferdén magyarázott eszmetársítást a vérmes gyermek gondolatmenete bizony bajosan igazolná. Ő beszéd és tanítás közben is isten tudja mi mindenféle tárgyról tudakozódik, mely éppen nem illik azon tárgyhöz, melyről beszélünk vagy tanítunk. Gondolatai oly gyorsan, rohamosan váltják föl egymást, hogy gyakran éppen akkor felejtí el azt, mit mondani akar, midőn valami érdekes dolgot kíván feesezni. Kótnyeleskedik a nagyok társalgásában; mond néha meglepő ötleteket. A szüle hajlandó szellemi élénkségek, éleselmű megjegyzésnek tekinteni szavát, holott gyakran csak fejelemzetlen lélek szeszélyes nyilatkozata az, a mit mondott. Rendkívül kíváncsi, tudvagyó; de kitartó utángondolásra nincs türelme; inkább elméne, mint mély elméjű. Mindent akar tanulni, a mit éppen nem kell; de a mit tanulnia kell, abban nem talál nagy kedvet. A mit Arany János mond a nőkről, mikor sietve hurecolkodnak: „Hagy-

ja a mi hasznos, viszi a mit nem kell“ — ilyen forma a vérmes tanuló eljárása a tanulandó tárgyakkal szemben.

Reszket örömeiben, ha a tanító vagy tanítónő egy-egy új térképet bont ki, hogy megmutassa tanítványainak. Mohó tudvagygyal útnáza be a világot, de nyolc nap múlva már kissé lebiggyesztett ajakkal kérdené: „hát csak ény-nyi?!“

Ha már tanulnia kell, legörömostebb hallgatna meséket. Mindig olyan tárgyat keres, a mely inkább a képzeli tehetséget foglalkoztatja. Énekekben, rajzban, írásban, bibliai és világi elbeszélésekben hamar kitünteti magát, de kevés jó főben, vagy táblán számolót lehetne a vérmesek közt találni. — Jó szívű; ment a kapzsi önzéstől.

A mi je van, örömost megosztja; részt vevő. Képes volna minden pénzét azonnal a szerencsétlennek adni, de ekkor sem mulasztja el a szerencsétlenség egyes komikusabb vonásait is észre venni és nem tudja visszafojtani néha még bántó megjegyzéseit sem. Dícsérésben, gyalázásban nem tart mértéket; egekig magasztal, vagy sárbaránt. Egészen az élvezetre van hangolva. Mindig örömost keres; még pedig minél zajosabbakat. Anynyira leleményes az örömost és élvezetek kitalálásában, hogy mondhatni valóságos Maitre du plaisir-nek (gyönyörök mesterének) született. Szervedélyekről, valami állandó hajlamról bizonyos érzéki vagy szellemi foglalkozás iránt, a gyermeknél általában még szó se lehet; de annál kevésbé a vérmesnél, mert ez ledér, változékony. Ha mégis hajlamot, szervedélyt keresnénk a gyermekekben, a vérmest többnyire hiúságra és élvágyra hajlónak találunk. Jellemvonásai tehát: könnyelműség, hiúság, változékony-ság, szórakozottság, élvágy, vakmerőség, pajzanság egyfelől; kedélyesség, társulékony-ság, részvét, vidámság másfelől. Ezek a fény és árnyoldalok. Hány szüle belátja ezt vagy legalább hány észleli tapasztalatilag; de gondolkozott-e sok arról, hogy az ilyen vérmérsékletűre miként lehet hatni; miként kell a nevelésben e tulajdonságot számba venni. Lássuk tehát: minő bánásmód ígér a legtöbb sikert a vérmes gyermekkel szemben?

Mogorva komolyság az ilyen gyermeket elriasztaná. Elhibázott eljárás volna, ha a kis szeleburdival szemben tanító vagy tanítónő keresett méltósággal és ünnepélyességgel lépne föl. E helyett inkább értésére kell adnunk, hogy a vidám és élénk gyermeket mi is szeretjük. Lehet vele, természetesen módjával, még játszánunk is; de a kis heves véru portékával mindig éreztetnünk kell, hogy ezt az ő kedvéért tesszük; mert különben a tanítóval és tanítónővel szemben oly merész modorral lép föl, melyet arcátlanságnak is lehetne nevezni és a mely a tanító és tanítónő méltóságának sokat árthat. Ha itt el tudjuk a középutat találni, a gyermek bizalmát és ragaszkodását megnyerjük; de ha mértéket nem tudunk tartani, a tekintélyt kockáztatjuk, s a nimbusz, a melyben a gyer-

meknek tanítóját látnia kell, elvész és mély szégyenérzettel vesszünk észre, hogy méltóságunkat levetkezve, a gyermekhez hasonlóvá tettük magunkat. Egyébaránt ne ítéljük meg igen szigorúan a kis kópé egy s más olyan esinját, melyet az ő vidám, könnyelmű hangulatában követ el; és ne érezzük magunkat könnyen sérthetőnek egy-egy ártatlanabb sértő szó által, melyet heveskedésében szalasztott ki ajkán. Mert a milyen szeretetre méltó, olyan kiállhatatlan is tud lenni; de nem rossz indulatból teszi az effélet, sőt hibáját hamar megbánja és bocsánatot kér. Jellemző továbbá, hogy a kis vérmest mindig a külvilág mozgatja; nem magában van — hogy így fejezzem ki magamat — a súlypont, a mely felé szellemi világa vonzódik, hanem rajta kívül. Innen van, hogy minden iránt érdeklődik és a tanítás alatt legtöbbször mégis szórakozott. Itt nyílik a nevelőnek nagy tere, tudományát és tapasztalatát érvényesítenie.

Az iskolaszobából, a gyermek környezetéből el kell mindent távolítani, a mi a gyermek fülét, szemét idegen-szerűen érintené. Otthon még az ártatlan kis kanári-madár is órákig kihozhatja sodrából az ilyen ideges természetűt. Az iskolában, ha történetesen az ablakhoz közel ül s egy madarat lát az előtt elrepülni, bizonyosak lehetünk, hogy ez elszorja az ő figyelmét. Ebből is kitűnik, hogy az iskola és a tanterem fekvése, berendezése és főképpen az ablakok helye és alakja minő fontossággal bír. Legyen az iskola minél zajtalanabb, félrevalóbb utcában. Ha az iskola előtt zaj, lárma hangzik: ez még a tanítóra is kellemtelenül hat; a vérmes gyermek pedig ilyenkor éppen képtelenné válik szellemi erejét a tantárgyra összpontosítani. Pedig e nélkül képzelhető-e tanulás?

El kell tehát távolítani mindent, mi zavaróan hat, a vérmes gyermek környezetéből. Ez teendőnk egyfelől; de legyen a tanítás másfelől olyan, mely a vérmes gyermek képzelő tehetségét élénken foglalkoztatja és figyelmét a tantárgyhoz leköti.

Egy kis tréfa, a maga helyén és idején, néha jó szolgálatot tesz. A vérmes nagyon szeret nevetni, örvendezni, ha pedig a tanítás alatt erre egyáltalában soha sem lehet alkalmat, kénytetve fog hozzá és csak gyötri magát és tanítóit. A száraz, és a mindig tisztán csak értelemhez szóló, komoly hang és előadás illhetik a szöszékbe, de nem az iskolába és a vérmes gyermekre éppen elveszti hatását. A tanító törekedjék az ily gyermekre nézve élvezetessé tenni a tanórát. Előadása legyen festő, szemléltető részletekkel élénkített. Minden tantárgynál lehet ily részleteket találni. A történelmi előadás alatt is jó hatást tesz egy pár, az eseményt illusztráló kép felmutatása. Tehát a szemléltető tanmódot leginkább kell alkalmazni a vérmes gyermeknél. Minthogy a vérmes gyermek gyorsan emléz, de gyorsan is felejt: az ismétlés a magva a vérmes gyermek tanításának. Szombati órákon jó lesz az ily gyermekkel az egész hét tananyagát futtaban ismételtetni.

De a fődolog az ily gyermekkel szemben az, hogy különös nyomatékot fektessünk a külső rend- és fegyelemre. A vérmes gyermeknek nincs türelme valami megkezdett dolgot folytatni és befejezni. Alig kezd valamihez, s már is másba kapna, a mi több élvezettel kecsegteti; így aztán a megkezdett munka félben marad. A mi kitartás és tetterő dolgában a gyermeknél hiányzik, pótolja a tanító a maga szilárd föllépésével.

Ne adjon neki új könyvet, míg az előbbit át nem olvasta; nem szabad neki megengedni, hogy azt a játékot félbeszakítva, melyet maga óhajtott, új játékba fogjon. E tekintetben az engedékenység, melyet anynyira hangsúlyoztunk a vérmes gyermekkel szemben követendő eljárásnál, gyengeség lenne és a gyermeknél ez hova hamarabb megboszulná magát. Állhatatosságot fejtene ki e gyengeség, mely minden mesterséghez mutat hajlamot és kedvet, de egyikben sem viszi tökéletességre. A mi az erkölcsi nevelést illeti, a vérmes gyermeket első sorban az igazság szeretetére kell minden lépten-nyomon szoktatnunk. Az ideges gyermek mértéken felül dicsér vagy gáncsol, mindkettő hazugság és hazugságra, ferde felfogásra szoktat. Ilyenkor a gyermek túlzásait legjobban leszállítja a kellő mértékre a helyesen alkalmazott kijózanító kérdés, mely az illúziót egy kissé oszlatja. Az alanyi igazsággal szemben a tárgyias igazság iránt kell az érzéket kifejejteni.

Ha fölismerjük a vérmes természetet és nevelői eljárásunkat ehhez mérve alkalmaztuk: a vérmes gyermeket tanítanunk élvezet lesz. Hamar és sokoldalúan fog föl bármit is. Beszédessége idegen nyelvek elsajátítására kiválóan képessé teszi. Barátságos természete mindenki kedvevé emeli, jó szíve minden szépet és nemeset felfog; közlékenysége a tanítóval csaknem testvéries viszonyba hozza. Dolgozik, mint a tűz; lelke vidámságát nem hamar veszti el; erényes és szeretetre méltó; mert komolyságát az életderű sugározza be. Ugyanaz a szeretetreméltóság, melyel szüleit, tanítóit, környezetét folytonosan lebilincseli, veszélyessé lesz rá nézve, ha a nevelésnél a kellő eljárást minden kapkodás nélkül nem alkalmazzuk. Nem elég, ha a szülék ragyogó arccal mondják gyermekeikről: be kedves gyermek. Úgyeljenek, hogy a kedvesség a jellemesség, munkavágy és emberszeretet erényeinek legyen bájos ruházata.

De ez a szülék és nevelők meg gondolt, lankadatlan és tapintatos nevelésének lesz csupán eredménye.

Hellwig Bernhard nyomán

Hegedüs István.

VEGYESEK.

Midőn a megnyílt új évben először köszöntünk be lapunk t. pártolóihoz, szivből kívánjuk: legyen boldog Magyarországnak minden családja; s gyarapodjék és virágozzék minden jóra való iskolája!

Tisztelettel kérjük mindazokat, a kik lapunk új folyamára megrendelőket és előfizetőket gyűjtöttek, sziveskedjenek a gyűjtőiveket, az előfizetési pénzekkel együtt, legkésőbb e hó 20-ig, a kiadó hivatalba pontosan beküldeni, mert február 1-től kezdve már csak a rendes előfizetőknek küldhetjük lapunkat.

— **Imre Sándor** úrnak, egyetemünk e méltán köztiszteletben álló egyik derék tanárának, lapunk mai számában olvasható cikkét kiválóan ajánljuk t. olvasóink figyelmébe.

— **Kozma Ferencz** úrról, a székely-keresztúri áll: tanító képezde érdemes igazgatójáról, a múlt évi folyam egyik utóbbi számában, teljesen megbízható értesülés nyomán írtuk volt, hogy Kis- és Nagykovácsos megyék tanfelügyelővé fog kineveztetni. Most ezzel szemben a nevezettnek egyenes fölkerésére, ki kell jelentenünk, hogy ő „ez állomás elfoglalására fel volt ugyan szólítva s arra előbb vállalkozott is, de később attól visszalépett.“ — Nő. bezzeg, nem lépik viszsza Hunyad megye nagyhirű tanfelügyelője, Réthi L. úr, ha mind remonstrál is ellene nem csak a méltatlanul elülőzött Madzsar J., hanem akár egész Déva városa intelligenciája is! (L. a „Magyar Polgár 1876 dec. 30-ki számát!“).

— Az „Erdélyi Protestáns Közlöny“ című egyházi és iskolai hetilap szerkesztését, a múlt év végén, Szász Domokos vette át, kiről jól tudhatják t. olvasóink, hogy az egyháziak mellett a tanügyi érdekek emelésén is megnyit buzgólkodik. — Melegen ajánljuk a megnevezett közlönnyel különösen a hazai protestáns olvasó közönség figyelmébe, mert az — kivált mióta új szerkesztőt nyert — oly dús és magvas tartalommal jelenik meg, hogy egyházi irodalmunknak valóban becsületére válik.

— A „Hasznos Mulattató“ című ifjúsági folyóirat a megnyit új évvel ötödik évi folyamába lépett s ugyanekkor nevezetes változásokon ment át. Ugyanis előfizetési ára tetemesen lejjebb szállított. Eddig megrendelési ára 6 frt volt, új évtől kezdve 4 frt. leendő. Midőn ez előnyös változást a közönség figyelmébe ajánljuk, megjegyezzük, hogy a „Hasznos Mulattató“ díszes kiállításban, könyv-alakú füzetben, színes borítékkal havonként kétszer jelenik meg. E gonddal szerkesztett s irodalmunkban egyedül álló, komolyabb irányú ifjúsági folyóirat nagyon érdemes a haladni, mivelődni vágyó, értelmes ifjúság pártolására. A megrendelési pénzek, Dolinay Gyula szerkesztő neve alatt, Budapestre (József város, űszútcá 15 sz. a.) küldendők.

— A népkönyvtárak terjesztése s népszerű tudományos előadások rendezése végett Berec Antal, Bója Gergely, Dömötör János, György Aladár, Molnár Aladár, Péterfy Sándor, P. Szatmári Károly, Schwarc Gyula és Türr Istvan kezdeményezése folytán ismert nevű szakfériakból egy állandó központi bizottság alakult Budapesten, mely nem rég küldé szét a népkönyvtárak alapítása, szervezése s kezelése tárgyában készített útásításait; úgyszintén azon művek sorjegyzékét, melyeket ily könyvtárak számára hasznosoknak s ajánlhatóknak tart. Az útásítások egészen gyakorlati szempontból vannak szerkesztve s az alapszabály-tervezeten kívül kiterjednek arra is, miként kell a népben az

olvasás vágyat felkelteni, s hogyan lehetséges ezen első lépés után az illető községben úgy szellemi, mint anyagi tekintetben társadalmi reform-mozgalmat indítani. A könyvjegyzék 43 számból s mintegy 115 kötetből áll. Kiterjed a szépirodalom, a hasznos ismeretek s tudomány minden ágára s csak olyan műveket ölel fel, melyek a népnek — komoly erkölcsi irányuk, nemzeti jellegük és stýl tekintetében is — egyaránt ajánlhatók. A könyvjegyzék csak a magyar irodalomra szorítkozik s évről-évre revidiáltatni fog. A bizottság gondoskodott arról is, hogy e műveket népkönyvtárak számára lehető olcsón meg lehessen szerezni s ez okból tett felhívása folytán megnyerte Zilahy Sámuel könyvkereskedő (Budapest, váci útca 9. sz.) ígérését, hogy „az itt közlött művekből bármennyit s bármelyiket a kitett bolti árnál 15 % -al olcsóbban hajlandó adni. Ugyanő az említett útásítást s könyvjegyzéket kívánatra ingyen bárkinek is elküldi. A bizottság ezenkívül lépéseket tesz a közoktatásügyi s belügyminiszteriumnál ezen útásítás s könyvjegyzék ajánlása s terjesztése végett. Magyarországon eddig közel 300 népkönyvtár létezik. — Reméljük, hogy ezen üdvös mozgalom az említett nagy fontosságú intézménynek helyes irányt fog adni s egyúttal rövid idő alatt a népkönyvtárakat s ezzel egyútt az olvasó s művelt közönség számát is jelentékenyen meg fogja szaporítani. Minden ebbeavágó fölvilágosítással, megkeresésre, szívesen szolgál a bizottság jegyzője. Mayer Miksa úr (Budapest, vár, a közoktatási miniszteriumban.)

— **Berlinben**, a múlt évben, avégre alakult egy egyesület, hogy a vasárnap megünneplésének s az e napi munkaszünet megtartásának toborzzon híveket. Úgy látszik tehát, hogy Németországban nem eredmény nélkül szólalt fel dr. Niemeyer P. e közegészségi szempontból is kiválóan fontos kérdésben. Bizony nálunk sem ártana egy kis korlátot vetni annak a test- és lélek-hajhászó örökös üzérkedésnek, a mely ma-holnap állandó zsbivásárrá változtatja különösen nagyobb városaink társadalmi képét. Éppen ezért melegen ajánljuk ez eszme barátai figyelmébe a „Népszerű, egészségügyi olvasmányok“ amaz I. füzetét, a mely a „Vasárnapi munkaszünet, közegészségi ügyi szempontból“ cím alatt épp e kérdést tárgyalja és illusztrálja. Kapható a „Közegészségi Lapok“ kiadó hivatalában, Budapesten, (III. ker. vasútca 15. sz.) Ára 60 kr.

— **Hiba-igazítás.** Igaz, hogy ez már I. szám az új folyamból, de azért egy múlt évi bűnünk lemosására mégis ki kell javitanunk benne két bosszantó sajtó-hibát. Az egyik az, a mely a 19-ik sz. „Egyleti közlemények“ rovatában Benedek Samút tette meg tantestületünk alelnökének Benedek József helyett, s ezzel egyútt járt az is, hogy a titkári tiszt betöltése, mivel e tisztet éppen Benedek Samu foglalá el, egészen ki is maradt a tudósításból. Ennél már kevésbé bosszantó, de szintén eléggé felültető tévedés volt az is, hogy a 20-ik számban, a György Aladár cikkébe, oda, a hol arról volt szó, hogy hány néptanító kell az egész országba, 56,740-et szedtek 26,740 helyett. — Gratia fejünknek mind ezekért!

Felelős szerkesztő: VÁRADI KÁROLY.